

MAGDALENA RATAJCZAK

INSTYTUT STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH

UNIwersytet Wrocławski

EMAIL: MAGDALENA.RATAJCZAK@UNI.WROC.PL

DIALOG MIĘDZYKULTUROWY W MEDIACH. PRZYPADEK EUROPEJSKIEGO ROKU DIALOGU MIĘDZYKULTUROWEGO W 2008 ROKU W POLSCE¹

Wprowadzenie

Różnorodność kulturowa przez wiele państw traktowana jest jako fundamentalna zasada stosunków międzynarodowych. Stanowi jednocześnie od lat przedmiot ożywionej dyskusji i aktywności międzynarodowej w różnych organizacjach, komisjach, stowarzyszeniach i forach. Jednym z nich są komisje UNESCO, które w 1998 roku zorganizowały międzyrządową konferencję poświęconą polityce kulturalnej. W konsekwencji utworzono z silnym poparciem Kanady dwie współpracujące ze sobą struktury: International Network on Cultural Diversity (INCD), skupiającą organizacje pozarządowe i związki twórcze oraz International Network on Cultural Policy (INCP), skupiającą ministrów kultury z około 40 krajów. W kolejnych latach powstały istotne dokumenty dotyczące akceptacji różnorodności kulturowej. W 2000 roku Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Deklarację na temat różnorodności kulturowej. W 2001 roku UNESCO przyjęło, z poparciem UE, Powszechną deklarację różnorodności kulturowej (Universal Declaration on Cultural Diversity), a dwa lata później zdecydowano o podjęciu prac nad Konwencją o ochronie i promowaniu różnorodności wypowiedzi kulturowych (Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expression)². Została ona przyjęta w 2005 roku, a w rok później ratyfikowała ją Unia Europejska. Zdaniem Karola Jakubowicza [2010: 218-221], UE uznała konwencję za fundament nowego

¹ Fragmenty tego tekstu znalazły się w książce autorki *Różnorodność kulturowa w mediach. Doświadczenia europejskie*, wydanej przez Dom Wydawniczy Elipsa w 2012 roku.

² Warto dodać, że UNESCO już w 1995 roku opublikowało raport *Our Creative Diversity*, w którym zostały zawarte liczne rekomendacje, w tym dotyczące pluralizmu kulturowego.

filaru światowego zarządzania w dziedzinie kultury i platformę debaty w tym zakresie.

Można w tym miejscu postawić pytanie - na ile takie deklaracje są skuteczne i jaka jest efektywność działań i zaangażowanie różnych podmiotów w inicjatywy promujące dialog międzykulturowy? W jakim zakresie tematyka zróżnicowania kulturowego i dialogu międzykulturowego jest prezentowana w mediach.

Różnice rasowe, językowe i religijne wzbudzają zainteresowanie dziennikarzy. Jak dowodzi jednak Stuart Allan [2004: 148], reportaże zajmujące się kwestią rasy są zazwyczaj sensacyjne i powierzchowne, a nawet niebezpieczne. Uprzedzenia rasowe ujawniają się bardzo silnie w tekstach publikowanych w tabloidach, choć nie brakuje ich także gazetach opiniotwórczych. Bardzo często na pierwszych stronach pojawiają się krzykliwe nagłówki, odwołujące się do prymitywnych instynktów i uprzedzeń. Podział „my-oni” stanowi nieodłączny element dyskursu wiadomości i przyczynia się do wzmocnienia obaw, które odbiorcy niewywodzący się z mniejszości żywią wobec innych grup etnicznych [Macrae i in. 1999: 191].

Jak pokazują badania wielu ośrodków naukowych oraz organizacji pozarządowych, przeprowadzane także w Polsce, media borykają się z „problemem” prezentacji tematyki dotyczącej odmienności etnicznych, zróżnicowania kulturowego i dialogu międzykulturowego. Między innymi opublikowany kilka lat temu Raport European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia pokazał, że w wielu krajach negatywny wizerunek mniejszości, kształtowany silnie na bazie stereotypów i uprzedzeń prezentowany jest także w prasie opiniotwórczej. Przykłady takie można było odnaleźć w prasie belgijskiej, włoskiej, a także brytyjskiej. Badania 15 europejskich krajów pokazały, że tematyka dotycząca społeczności etnicznych, imigranckich pojawia się jednak w mediach dużo częściej w powiązaniu z negatywnymi zdarzeniami, jak gwałty, kradzieże czy morderstwa. Mniejszości występują w tych materiałach jako problem społeczny. Pisze się o nich i mówi jako o grupach stanowiących zagrożenie. Najczęściej też w sprawach tych społeczności wypowiadają się inni. Są więc jakby milczącymi świadkami tych opowieści. To, co jest bardzo niepokojące, to fakt, że media kształtują wizerunek grupowy, nie dostrzegają w bohaterach swoich opowieści indywidualnych postaci. Dlatego słyszymy o brytyjskich muzułmanach, Romach, obywatelach byłej Jugosławii, bez zastanowienia, jak bardzo są to zróżnicowane i odmienne, także w sensie kulturowym, grupy. To jest powszechna generalizacja ze względu na kolor skóry, wyznanie [Ter Val 2002: 38-54].

Stawiam w tym miejscu tezę, że Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego (ERDM), który stanowi podstawę poniższej analizy, choć był inicjatywą budzącą zainteresowanie różnych środowisk, nie stał się wydarzeniem medial-

nym. Dziennikarze nie wykorzystali dostatecznie tego wydarzenia do poprowadzenia szerszej dyskusji na temat dialogu międzykulturowego, pluralizmu kulturowego czy problemów społeczeństw zróżnicowanych kulturowo.

„Zjednoczeni w różnorodności”

Hasło „Zjednoczeni w różnorodności” przyjęto jako wiodące w ramach Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego w 2008 roku, który był inicjatywą Unii Europejskiej. Obejmował liczne wydarzenia kulturalne, edukacyjne i artystyczne. Miał na celu zwrócenie uwagi mieszkańców Unii Europejskiej na konieczność prowadzenia dialogu, w tym dialogu o charakterze międzykulturowym. Chodziło jednocześnie o kształtowanie postaw otwartości na świat, opartych na uniwersalnych wartościach oraz szacunku do zróżnicowania kulturowego. Ma to związek z promocją dialogu międzykulturowego jako właśnie tego narzędzia, które pomaga funkcjonować w otwartym i zróżnicowanym społeczeństwie.

Jak pisał ks. Józef Tischner: „Rzetelny dialog wyrasta w pewnego założenia, które musi być przyjęte – wyraźnie lub milcząco – przez obydwie strony: ani ja, ani ty nie jesteśmy w stanie poznać prawdy o sobie, jeśli pozostaniemy w oddaleniu od siebie, zamknięci w ścianach naszych lęków, lecz musimy spojrzeć na siebie niejako z zewnątrz, ja twoimi, ty moimi oczami, musimy porównać w rozmowie nasze widoki i dopiero w ten sposób jesteśmy w stanie znaleźć odpowiedź na pytanie, jak to z nami naprawdę jest” [Kopczyńska Zych i in. 2008: 5].

Wydarzenia, które w ramach obchodów ERDM miały przyczynić się do współpracy międzynarodowej i międzykulturowej, odbywały się w poszczególnych krajach członkowskich UE i na poziomie ponadnarodowym. Przygotowano siedem projektów wiodących w Belgii, Czechach, Holandii i we Włoszech, z udziałem wielu krajów członkowskich. Polska współrealizowała holenderski projekt „Stranger” oraz czeski „Cultures from around the block”. Zorganizowano 7 tzw. „brukselskich debat”, którym przewodniczyła dziennikarka Shada Islam. Poszczególne spotkania dotyczyły:

- wpływu migracji na dialog międzykulturowy,
- kwestii dialogu w miejscu pracy,
- roli sztuki w kreowaniu dialogu międzykulturowego,
- zagadnień dialogu religijnego,
- wielojęzyczności,
- wyzwań edukacyjnych związanych z wielokulturowością,
- roli mediów w przeciwdziałaniu nietolerancji.

Łącznie w Europie zorganizowano:

- 100 projektów z dziedziny kultury i mediów. Podkreślano w nich, że współpraca kulturalna może przyczynić się do budowania europejskiej tożsamości. Silny nacisk położono na rolę mediów w kształtowaniu europejskiej tożsamości, dialogu międzykulturowego, przeciwdziałaniu stereotypom. Najwięcej, aż 38 spośród wszystkich projektów, zostało przygotowanych przez organizacje i stowarzyszenia z Niemiec.
- 81 dotyczących nauki i edukacji. Skupiono się w nich na tzw. kompetencjach międzykulturowych, które mają na celu ułatwić Europejczykom funkcjonowanie w coraz bardziej zróżnicowanych społeczeństwach. Głównymi promowanymi wartościami były: demokracja, wolności obywatelskie oraz znajomość innych kultur i języków. Podkreślono wagę tych kwestii w kształceniu ustawicznym (formalnym i nieformalnym) ze względu na ich znaczenie dla rozwoju osobistego, obywatelskiego jedności oraz możliwości przyszłego zatrudnienia.
- 63 projekty skierowane były bezpośrednio do dzieci i młodzieży. Promowano w nich przede wszystkim kontakty międzykulturowe, a interaktywne spotkania pomiędzy młodymi ludźmi z innych kultur miały wzbudzać wśród nich ciekawość i zachęcać do podróżowania oraz czerpania z bogactwa kulturowej różnorodności. Podkreślano w nich istotę dialogu międzykulturowego kierowanego do młodzieży.
- 45 dotyczących migracji, która we współczesnych czasach znacznie przyczyniła się do wzbogacenia kultury na kontynencie europejskim. Zwrócono uwagę, iż proces integracji powinien być postrzegany „dwustronnie”, a zatem jako możliwość czerpania z doświadczeń oraz uczenia się od innych kultur oraz jako wspólne budowanie przyszłości. Na tym polu dialog międzykulturowy obywateli państwa goszczącego z różnymi społecznościami migrantów pełni kluczową rolę w umacnianiu wartości współdziałania w sprawiedliwości i spójności danego systemu społecznego. W tym punkcie warto zwrócić uwagę na program „Living Together”, realizowany w 25 krajach Europy. Skupiono się w nim na wpływie, jaki wywiera społeczność migrantów na nowe środowisko, na społeczeństwo przyjmujące. Badano skuteczność akomodacji mniejszości w nowym otoczeniu poprzez m.in. reprezentację w mediach czy polityce. Po pierwsze, intencją autorów tego projektu było uzyskanie wsparcia polityków w walce o prawa migrantów oraz innych mniejszości. Po drugie, planowano stworzenie międzynarodowej sieci, skupiającej indywidualne osoby, organizacje (NGOs, media, „think tanki”), która implementowałaby ową politykę promocji różnorodności. W dalszej

perspektywie upatrywano możliwość pojawienia się liderów nowej generacji wyposażonych już w kompetencje międzykulturowe, którzy byliby zaangażowani w międzynarodową debatę i konstruktywne działania na rzecz budowy zaufania i zrozumienia między ludźmi z odmiennych społeczności. O skuteczności takiego projektu będzie można mówić za kilka lat. Tego rodzaju projekty mają kluczowe znaczenia dla takich krajów, jak Polska. Także w tym przypadku w Niemczech realizowano najwięcej – 21 projektów.

- 26 poświęconych mniejszościom. Tematyka tych projektów w największym stopniu oddaje koncepcję „jedność w różnorodności” i stanowi jeden z fundamentów Unii, zjednoczenie się w różnorodności kulturowej, etnicznej, językowej i religijnej. Celem było lepsze poznanie przedstawicieli mniejszości i wsparcie budowania poprawnych relacji z nimi. Dialog międzykulturowy w tej dziedzinie ma promować pluralizm, partycypację mniejszości w procesie demokratycznym, jak i tworzenie porozumienia między różnymi grupami społecznymi. Warte uwagi była inicjatywa – „Europejskie podejście do multikulturowego obywatelstwa. Wyzwania dla polityki i edukacji”. Podczas trzyletniego procesu badawczego analizowano przykłady udanej integracji mniejszości w dziewięciu europejskich państwach z zamiarem wyróżnienia zasad i stworzenia modelu dobrych praktyk, jakie w przyszłości powinny być wdrażane w całej Europie. Projekt skupiał się na administracyjnych oraz prawnych aspektach integracji w celu ustanowienia jednolitych struktur i procedur towarzyszących temu procesowi. Później badane były trzy przypadki dobrych praktyk z obszarów edukacji, dyskryminacji w miejscu pracy, praw wyborczych i obywatelskiej aktywności. Następnie porównano przypadki analizowanych krajów, w celu stworzenia klucza standardów i modeli wspólnych dla całej Europy. Wnioski końcowe planowano przedłożyć do dyskusji politykom.
- 17 dotyczących wielokulturowości. W tym zakresie najwięcej uwagi poświęcono wielojęzyczności. Unia Europejska wyznaczyła specjalnego Komisarza do spraw promowania nauki języków wśród obywateli, między innymi w celu realizacji programu „Język ojczysty + 2”³.
- 16 z zakresu dialogu między religiami. Zwrócono uwagę na to, że najczęściej powodem nieporozumień w tym zakresie jest brak wiedzy. Stąd też położono nacisk na działanie edukacyjne promujące wiedzę, szacunek

³ Jest to strategia wielojęzyczności Unii Europejskiej. Promocja wielojęzyczności obejmuje tym samym zarówno ochronę licznych dialektów, języków regionalnych, języków ludności autochtonicznej, jak również jest wsparciem nauki języka ojczystego i innych języków obcych.

i otwartość na inne wyznania, zarówno wewnątrz danej społeczności, jak i pomiędzy odmiennymi grupami. Jednym z programów był „Eurokid – rozwój międzykulturowej i antyrasistowskiej nauki w Internecie”, który – bazując na nowym medium – skorzystał z jego zalet: transnarodowości, interaktywności oraz popularności wśród młodzieży. Polegał on na zaprojektowaniu przez specjalistów od międzykulturowej edukacji stron internetowych dla każdego z czterech uczestniczących państw, na których fikcyjni bohaterowie reprezentujący różne grupy etniczne opowiadali o sobie, swoim życiu, hobby czy przekonaniach.⁴ Co więcej, na głównej stronie istniała możliwość porozmawiania z nimi on-line.⁵ Program zawierał także kursy dokształcające dla nauczycieli.

- 14 poświęconych wielokulturowości w miejscu pracy. Doceniono ją jako realną wartość wpływającą na konkurencyjność danego przedsiębiorstwa na zglobalizowanym rynku. Podkreślono, że różnorodność wśród pracowników poprawia wizerunek i reputację firmy oraz zwiększa możliwości marketingowe. Również prowadzenie polityki różnorodności przez przedsiębiorstwa daje korzyści z zatrudnienia i rozszerzenia rekrutacji o większą liczbę osób (opracowano na podstawie www.dialogue2008.eu [20.05.2010]).

W grudniu 2007 roku Komisja Europejska uruchomiła stronę internetową poświęconą obchodom Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego – www.dialogue2008.eu. Jednocześnie zainicjowano kampanię promującą ERDM w Europie. Informacje na stronie dostępne są w czterech językach: angielskim, niemieckim, francuskim i hiszpańskim. W każdym z państw członkowskich funkcjonowała strona w języku ojczystym. W Polsce informacje na temat wydarzeń związanych z ERDM można znaleźć na dwujęzycznej (polskiej i angielskiej) stronie www.dialog2008.pl.

W Polsce za organizację wydarzeń związanych z ERDM odpowiadało Narodowe Centrum Kultury, które przygotowało Narodową Strategię Polski dla ERDM. Mottem przewodnim stały się słowa ks. J. Tischnera – „Dialog to budowanie wzajemności”. Opracowaniem koncepcji graficznej materiałów promujących to wydarzenie zajął się Leon Tarasiewicz, artysta zaangażowany na rzecz dialogu polsko-białoruskiego.

W ramach ERDM w Polsce spróbowano ukazać różne konteksty i sposoby rozumienia wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem polskich doświadczeń i tradycji wielowyznaniowych. Położono nacisk na działania ukazu-

⁴ Zob. więcej: www.britkid.org, [4.06.2010].

⁵ Zob. więcej: www.eurokid.org/project.html, [4.06.2010].

jące znaczenie zaangażowania w dialog międzykulturowy w życiu codziennym, na współpracę z sąsiadami, pogłębienie dialogu z mniejszościami, w tym głównie z mniejszością ukraińską i białoruską oraz wspieranie ruchów demokratycznych w krajach będących obecnie bezpośrednimi sąsiadami Unii Europejskiej. Szczególna uwaga zwrócona została na różne działania wspierające ideę formalnej i nieformalnej edukacji międzykulturowej zarówno dzieci i młodzieży, jak i dorosłych. Przygotowując obchody ERDM uwzględniono także położenie Polski, polską politykę zagraniczną, politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych, etnicznych i cudzoziemców oraz fakt, że wschodnia granica kraju jest wschodnią granicą Unii.

Realizacja obchodów Roku w Polsce opierała się na trzynastu projektach wiodących, w ramach których odbywały się zajęcia przedstawione w tabelach 1-4.

Tabela 1. Konferencje, seminaria oraz debaty na temat wielokulturowości

Instytucja partnerska	Nazwa projektu
Galeria Sztuki Współczesnej Bunkier Sztuki	Organizacja międzynarodowej konferencji naukowej podsumowującej cykl TRANSKULTURA
Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego	Porozmawiajmy – Europejskie debaty o wartościach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.dialog2008.pl [16.05.2010].

Tabela 2. Badania i publikacje podejmujące problematykę wielokulturowości

Instytucja partnerska	Nazwa projektu
Fundacja Pogranicze, Sejny	<i>Księga Wielkiego Księstwa Litewskiego – ku europejskim tradycjom wspólnotowym</i> - wspólna publikacja historyków białoruskich, litewskich i polskich.
Województwo podlaskie	Poza tolerancję – postawy młodzieży wobec odmienności kulturowej w perspektywie interakcji społecznych.
Urząd Miejski w Żelowie	Opracowanie i wydanie monografii <i>Różnorodność religijna, etniczna i kulturowa Żelowa</i> .
Muzeum Narodowe w Krakowie	Opracowanie i publikacja wydawnictw popularyzujących galerię judaików w Muzeum Narodowym w Krakowie.

Źródło: ibidem.

Tabela 3. Festiwale i przeglądy o tematyce różnorodności kulturowej

Instytucja partnerska	Nazwa projektu
Centrum Kultury w Lublinie	Festiwal Teatrów Europy Środkowej „Sąsiedzi”
Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku	IV Festiwal Kultur Świata „Okno na świat”
Muzeum Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskiego	Festiwal Trzech Kultur we Włodawie

Źródło: ibidem.

Tabela 4. Warsztaty i szkolenia, uczące otwartości na różnorodność etniczną i kulturową

Instytucja partnerska	Nazwa projektu
Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej	Wspólna przeszłość – wspólna przyszłość
Fundacja „Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań”	Dzieci Jednego Boga
Muzeum Podlaskie w Białymstoku	Spotkanie ze sztuką sakralną – w poszukiwaniu wspólnych treści – chrześcijaństwo, judaizm, islam
Miasto Lublin	„Spotkajmy się – inny nie znaczy obcy”. Warsztaty i szkolenia dla młodzieży

Źródło: ibidem.

Ponad 50 inicjatyw z całej Polski otrzymało patronat ERDM i prawo do posługiwania się hasłem i logo ERDM [Kopczyńska Zych i in. 2008: 6-13]. Łącznie zaangażowanych zostało ponad 300 instytucji i organizacji, w tym również przy współdziałaniu mediów. Przygotowano kampanię radiową⁶, billboardową oraz film promujący ERDM. Billboardy bazowały na projekcie Tarasewicza i hasło „Dialog to budowanie wzajemności”

Imprezy organizowane w ramach ERDM miały bardzo zróżnicowany charakter. W przypadku licznych projektów angażowano dzieci i młodzież, akcentując mocno konieczność edukacji międzykulturowej⁷. Zorganizowano także konkurs na esej o dialogu, który był poświęcony interpretacji hasła „Dialog to budowanie wzajemności”. Jego celem było zachęcenie Polaków do refleksji

⁶ Kampania radiowa w TOK FM – 5 spotów z udziałem Ambasadorów Roku.

⁷ Konferencja otwarcia odbyła się w Warszawie 14 marca 2008 roku, a zamknięcia 19-20 lutego 2009 roku. W projektach uczestniczyło 55 000 osób, w tym ponad połowa to dzieci i młodzież, a ponad 2000 osób to przedstawiciele mniejszości.

na temat dialogu i dyskusji na temat wielokulturowości oraz zweryfikowanie tego, w jaki sposób Polacy na co dzień doświadcniają takiego dialogu.

Trzeba przyznać, że zainteresowanie wykazały głównie te organizacje, fundacje i stowarzyszenia, które już wcześniej promowały dialog międzykulturowy w różnych formach. Nie oznacza to, że nie udało się dotrzeć do nowych odbiorców. Wiele z tych instytucji oferowało nowe inicjatywy, niektóre były kontynuacją tych organizowanych już wcześniej. W wielu przypadkach z uwagi na rangę imprez, koncertów wręcz zabiegano o włączenie ich do obchodów ERDM.

Analiza zawartości mediów podczas obchodów ERDM miała dać odpowiedź, w jakim zakresie mieliśmy do czynienia z dziennikarstwem inkluzyjnym, które przyczynia się do budowania mostów między społecznościami? Czy Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego stał się wydarzeniem medialnym i w jakim zakresie media przyczyniły się do promocji dialogu międzykulturowego? Czy dziennikarze wykorzystali tę inicjatywę do prowadzenia szerszej dyskusji na temat pluralizmu kulturowego i zróżnicowania etnicznego? W tym celu analizie zostały poddane wszystkie informacje, które ukazały się w prasie, radiu, telewizji oraz w Internecie od grudnia 2007 do stycznia 2009 (14 miesięcy) w Polsce. Łącznie było to kilkaset notek informacyjnych, reportaży, relacji z wydarzeń, wywiadów. Najwięcej odnotowano informacji prasowych, najmniej audycji radiowych i telewizyjnych związanych z tym tematem (tabela 5).

Tabela 5. Liczba opublikowanych materiałów dotycząca ERDM w polskich mediach.

Miesiąc, rok	Prasa	Internet	Radio	Telewizja
Grudzień 2007	1	11	-	-
Styczeń 2008	6	13	-	-
Luty 2008	8	1		
Marzec 2008		9	1	-
Kwiecień 2008	10	4	-	-
Maj 2008	9	1		
Czerwiec 2008	14	-	-	-
Lipiec 2008	4	-	-	-
Sierpień 2008	8	-	-	-
Wrzesień 2008	12	-	-	-
Październik 2008	10	1	1	-
Listopad 2008	1	1	-	-
Grudzień 2008	8	3	-	1
Styczeń 2009	1	2	3	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie archiwum Narodowego Centrum Kultury udostępnionego autorce artykułu.

Większość analizowanych tekstów dotyczyła konkretnych wydarzeń zorganizowanych z okazji ERDM lub imprez, które patronowały temu wydarzeniu. Były to bardzo często relacje z wydarzeń, w których pojawiała się jedynie wzmianka o ERDM. Drugą kategorię stanowiły informacje na temat konkursów organizowanych w ramach tej imprezy i wtedy najczęściej większość materiałów w danym miesiącu dotyczyła tylko tej jednej inicjatywy. Kiedy więc np. Centrum Edukacji Obywatelskiej ogłosiło konkurs na reklamę społeczną, w kwietniu 2008 roku, można o tym przeczytać w trzech portalach internetowych. Trzecią, według mnie najbardziej istotną kategorię, stanowiły materiały traktujące dialog międzykulturowy, pluralizm językowy i religijny w dużo szerszym kontekście. W tej kategorii udało się także połączyć informacje o samych działaniach w ramach ERDM i pokazać inny, pogłębiony aspekt takich inicjatyw. Przykładem może być artykuł z „Polska Gazeta Wrocławska” z kwietnia 2008 roku, zatytułowany *Wrocławskie dzieci jednego Boga*. Jest to relacja z działalności Fundacji „Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań” we Wrocławiu, organizacji przez nią warsztatów uczących tolerancji oraz jej działalności na rzecz dialogu międzykulturowego. Zawiera także informacje o ERDM i fundacji jako jednym z uczestników obchodów tego wydarzenia⁸.

W styczniu 2008 roku na stronach www.kai.pl ukazał się bardzo ciekawy tekst prezentujący fragmenty przemówienia wielkiego mufti syryjskiego szejka Ahmed-al-Din Hassouna, które zainaugurowało Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego w instytucjach Unii Europejskiej. Wezwał on Parlament Europejski do wspólnej walki z terrorem, niewiedzą, zacofaniem i wojnami. Podkreślił wyraźnie, że nie wojny są święte, ale pokój. Zwrócił uwagę na znaczenie edukacji międzykulturowej, by młodzi ludzie w przyszłości nie różnicowali innych ze względu na rasę czy pochodzenie. Zaznaczył jednocześnie, że we wszystkich krajach, także arabskich, wyznawcy różnych religii powinni mieć prawo do swoich świątyń i żadna religia nie może być dyskryminowana. To wystąpienie stało się początkiem szerszej dyskusji na temat dialogu międzyreligijnego. Pojawiło się przekonanie o budowaniu „mostów przez Morze Śródziemne”. Zgodnie jednak przyznano, że podstawą muszą być wspólne wartości.

Wielokrotnie w mediach podejmowano też temat wielojęzyczności, w tym nauki języków obcych, znaczenia języków międzynarodowych, regionalnych i dialektów. Miało to związek także z tym, że 2008 rok został przez UNESCO

⁸ „Dzieci Jednego Boga” to nazwa wieloletniego programu edukacji międzykulturowej realizowanego przez Fundację Dzielnica Wzajemnego Szacunku Czterech Wyznań we Wrocławiu, we współpracy z duchownymi i społecznościami czterech wyznań. Większość działań odbywa się w Dzielnicy Wzajemnego Szacunku we Wrocławiu. W 2008 roku projekt ten otrzymał dofinansowanie w ramach ERDM. Celem programu jest edukacja międzykulturowa wśród dzieci i dorosłych.

uznany za Międzynarodowy Rok Języków. W kwietniu 2008 roku m.in. w „Gazecie Wyborczej” napisano o raporcie powstałym z okazji ERDM, wskazującym na konieczność nauki języków obcych, ale nie tylko tych uznanych dziś za najbardziej popularne. W kilku dziennikach regionalnych w maju i czerwcu 2008 roku ukazał się podobnej treści artykuł dotyczący m.in. nauki języków obcych, w tym tzw. „przybranego języka własnego”. Autorka tych artykułów analizuje m.in. raport ekspercki Komisji Europejskiej, w którym zaleca się wprowadzenie programu nauki tak zwanego „przybranego języka własnego”. Miałoby to ułatwić komunikację między obywatelami różnych narodowości. Tym samym jest to propozycja nauki wielu języków, w tym również regionalnych i mniejszościowych. Jest to próba zapoznania i zainteresowania szczególnie młodych ludzi językami spoza grupy najbardziej popularnych języków międzynarodowych. Jednocześnie autorka przypomina, że polityka unijna zakłada, że każde dziecko powinno uczyć się co najmniej dwóch języków obcych, a dorośli powinni kontynuować naukę przez całe życie. Coraz częściej w Polsce język angielski nauczany jest już w przedszkolach.

Także w kwietniu 2008 roku w „Dzienniku Polskim” (region nowosądecki) ukazała się relacja z wizyty esperantystów z Nowego Sącza na Węgrzech. Była to jednocześnie próba zaprezentowania jednego z wielu podobnych stowarzyszeń języka esperanckiego i dyskusji wokół uznania tego języka za międzynarodowy.

Najczęściej w wywiadach i reportażach odwoływano się do samego pojęcia dialogu międzykulturowego, potrzeby tolerancji, przeciwdziałania dyskryminacji. Próbowano jednocześnie pokazać wieloaspektowość zjawiska międzykulturowości.

Analiza zawartości wskazuje wyraźnie, że najwięcej tekstów ukazało się w prasie lokalnej i regionalnej bądź w dodatkach lokalnych dzienników ogólnopolskich, w tym przede wszystkim w „Gazecie Wyborczej”. Jest to uzasadnione, gdyż większość wydarzeń miała wymiar lokalny bądź regionalny i była bardzo silnie związana z mieszkańcami danego regionu. Można uznać, że brak zainteresowania ze strony dziennikarzy ogólnopolskich zaważył także na tematyce artykułów. Zabrakło pogłębionych analiz, felietonów, reportaży, które nie odwoływałyby się do konkretnych przypadków, ale dawałyby jasny sygnał, że to są sprawy, które dotyczą każdego z nas. Teksty o takiej tematyce byłyby uzupełnieniem opisu lokalnych, regionalnych wydarzeń. Z perspektywy badacza komunikacji międzykulturowej, interesująca byłaby dyskusja na temat edukacji międzykulturowej, polityki migracyjnej, pluralizmu kulturowego w mediach. W tym kontekście można mieć pewne uczucie niedosytu i niewykorzystania szansy. Zaskakujące może być także tak małe zainteresowanie ra-

diowych i telewizyjnych nadawców publicznych Europejskim Rokiem Dialogu Międzykulturowego.

Można też zaobserwować, co wydaje mi się szczególnie cenne, duże zainteresowanie portali religijnych oraz prasy wyznaniowej tematyką ERDM i wydarzeniami z nim związanymi. Duża część przede wszystkim informacji pojawiała się na portalach samorządowych.

Na przełomie 2007 i 2008 roku najwięcej było tekstów, w których informowano o wydarzeniu, jakim był Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego, o konkursach z nim związanych, o ambasadorach ERDM w Polsce. Większość materiałów na przełomie 2008 i 2009 rok miała charakter podsumowujący to wydarzenie, oceniający najważniejsze imprezy z tym związane. Zabrakło mi jednak oceny skuteczności, efektywności takich europejskich inicjatyw. W analizowanych tekstach nie podjęto się oceny tego, jakie znaczenie mają takie wydarzenia, czy mają znaczenie dla poszczególnych krajów w zależności o ich położenia, okresu wstąpienia do UE, struktury etnicznej, różnorodności religijnej.

Podsumowanie

Różnorodność kulturowa Europy stanowi ogromne wyzwanie dla współczesnych państw i ich rządów. To bardzo złożona wartość, która ma wpływ na strukturę obecnej i przyszłej Europy. Koncepcja Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego zrodziła się, by wzmocnić ideę zróżnicowania kulturowego oraz, by uświadamiać Europejczykom, że dialog międzykulturowy, spotkania, poznanie innych, obcych nie są zagrożeniem. Ideą Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego było poszukiwanie skutecznych narzędzi komunikowania w grupach, społecznościach odmiennych kulturowo. Bardzo ważnym celem było uświadomienie Europejczykom znaczenie dialogu międzykulturowego już od najmłodszych lat. Stąd też adresatami wielu programów była młodzież i dzieci.

Tego rodzaju inicjatywy nie mogą odbywać się bez udziału mediów. Z zaangażowaniem polskich mediów zbadalam z wykorzystaniem analizy zawartości. Uzyskane wyniki mają charakter wycinkowy. W celu uzyskania jednoznacznych wyników konieczne byłoby wykorzystanie także innych metod badawczych oraz wydłużenie okresu badawczego. Analiza dotyczy głównie mediów tradycyjnych. Brakuje oceny aktywności mediów alternatywnych. W analizowanych materiałach podejmowano tematykę wielojęzyczności, pluralizmu językowego. Jednocześnie akcentowano, że nowe wymiary współczesnego dia-

logu międzykulturowego obejmują takie tematy, jak media, sztuka, pluralizm religijny, migracje i integrację, miejsce pracy. Bardzo ważny okazał się udział mediów regionalnych, w tym głównie prasy lokalnej i regionalnej. Mniejszy udział mediów ogólnopolskich sprawił, że ERDM nie stał się wydarzeniem medialnym. Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, iż polskie media dużo częściej informowały o wydarzeniach związanych z nim niż inicjowały pogłębioną dyskusję na temat dialogu międzykulturowego i zróżnicowania kulturowego społeczeństwa polskiego.

Bibliografia

- Allan S. [2004] *Kultura newsów*, Kraków
- European Institute for Comparative Cultural Research [2008] *Sharing Diversity. National Approaches to Intercultural Dialogue in Europe. Study for the European Commission*, Bonn
- Jakubowicz K. [2010] *Unia Europejska a media. Między kulturą a gospodarką*, Warszawa
- Kopczyńska Zych M. i in. [2008] *Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego*, „Kultura Współczesna” nr 2(56)
- Macrae C.N., Stangor Ch., Hewstone M. [1999] *Stereotypy i uprzedzenia. Najnowsze ujęcie*, Gdańsk
- Ter Val J. [2002] *Racism and Cultural diversity in the Mass Media*, Vienna

SUMMARY**Intercultural dialogue in the media. The case of the European Year of Intercultural Dialogue 2008 in Poland**

The year 2008 was named by the European Commission the Year of Intercultural Dialogue. Celebrations of the Year were intended to: respect and promote cultural diversity, support the idea of solidarity, ensure equal opportunity to the inhabitants of the EU, build partner relations with member EU countries and with the countries from outside the Community. This article is a short presentation of main events of the Year of Intercultural Dialogue in Poland. This paper draws attention to cultural pluralism and as to how cultural pluralism is implemented by the media. How the idea and the events of Year of Intercultural Dialogue were presented by media in Poland. Moreover, this paper analyzes how journalists contributed to promote cultural diversity and intercultural dialogue. This study is based on policy documents, reports of governments, NGO's and international organizations, academic literature and content analyses of media in Poland.

Keywords:

ethnic minorities, intercultural dialogue, media